

Matej Bogataj

Dušan Čater: B 52.

Maribor: Litera (Zbirka Piramida), 2015.

Čatrov literarni junak se je v prejšnjih prozah izmojstril v sto spremembah; podpiral je šank in se ukvarjal s kriminalom na dvomljivi meji med izterjevanjem in izsiljevanjem, da je moral pobegniti v Latinsko Ameriko, ko je doma vse zamočil in si je moral najti nov raj na zemlji. Nekaj tega eskapizma iz *Ata je spet pijan* je ostalo tudi v *B 52*, ki je seveda ime znamenitega bombnika iz časov hladne vojne, imenovanega tudi leteča trdnjava. Vendar protagonist Karlo ni kakšna trdnjava, čeprav je blazna pisateljska perla in se znajde na seznamu najuspešnejših pripadnikov horoskopskega znamenja; tudi sicer horoskop o njem in njegovih sorojencih vse dobro, čeprav v praksi ob nekakšni apatični dobrodušnosti kaj tudi malo pobegne. *B 52* je tako nadaljevanje *Ata*, vsaj po tem, da je protagonist in rezoner pisatelj oziroma človek peresa tokrat res malo postavljen v kot, v knjižnico, kjer od njega zahtevajo recimo literarne večere z vrstniki in kolegi, hkrati pa je roman nadaljevanje tiste pripovedne linije, v kateri je akter nekakšen avtorjev alter ego in ki se manj spogleduje z žanrsko senzibilnostjo in manj povzorči nekatere iz množične kulture, predvsem kriminalnega filma, poznane zaplete in značaje. Del Čatrove proze je skoraj tarantinovski, čeprav seveda v ozadju ves čas lebdi Charles Bukowski, ameriški šankistični lumpenproletarski pisatelj, ki je svoje avanture pivske in pretepaške narave prodajal razvajeni mulariji po kampusih in študentariji, ki si jih ni upala ponavljati, jim je pa kot negativni zgled nadvse ustrezal.

Spet drugje, recimo v Čatrovi najuspešnejši zbirki kratkih zgodb *Džehenem*, kar je muslimansko ime pekla, življenjske razmere doma in našo kleno ruralno domačijskost preizkušajo tujci. Nabrani z vseh vetrov, pač indikator današnje razprtosti sveta in nosilci migrantskih usod. S svojimi ne preveč srečnimi srečanji z okoljem in domačini nam skozi prizmo prišlekov kažejo našo domovino, kakršne nam večinoma, in k sreči, ni treba ugledati; so pravzaprav samo zaostreni in v skrajne situacije prignani mi sami, kolikor ne (z)moremo pripadati in se ne istovetiti z vsem tistim, v imenu česar nas hočejo združevati.

B52 je roman o krizi srednjih let. Protagonist in pripovedovalec, Karlo, se spet enkrat naveliča podobe žene in njenih provokacij, zbije njenega ljubimca, ki to sploh še ni, in se izseli v samsko kletno stanovanje. Kar naenkrat ima veliko časa, zraven pa probleme v službi; bolj zaradi občutka odtujenosti in zavesti, da se je znašel na slepem tiru. Doma, kolikor je sobica lahko provizoričen dom, ga malo žurajo, tudi s pisateljskimi prijatelji, in z enim od njih gre celo nekam v severnoitalijanske hribe na turnejo, vendar se kaj dosti ne zgodi, bolj je to priložnost za možačenje in modrovanje na poti. Znajde se v krizi, tudi pisateljski, iz katere ga potegne prijatelj, spreten pri pridobivanju evropskih sredstev, in gresta ekološko kmetovat na Kozjansko. Tam se dogaja vse mogoče; ne samo lokalna gostilna in v njej nekakšni kozjanski kantorji in velikaši, ne samo mrki pogledi v lokal zasidranih šankistov proti vsemu tujemu in s tem že tudi vsiljivemu, malo se jima od vsega tudi začne trgati in potem recimo v drvarnici srna, ki postaja vse bolj dehteča, bolj na način Lazarja, prijatelj pa ves čas s flašo v roki in z zmeraj bolj topoumnim in nevarnim, nepredvidljivim pogledom in velikimi lovskimi načrti; zato puška, zato druženje s sumljivimi ali vsaj dvoumnimi vaščani. Vendar se v bistvu ne zgodi nič usodnega, puška ne počí, realnost se ne strga povsem in iz hribovskega ambienta ga potegne pravzaprav žena. Ki pravočasno ugotovi, kam vse skupaj pelje in ji ni čisto vseeno, tudi zaradi hčere. Vendar se tudi doma ne da več pokrpati. Ko se ne izteče, se z ženo in hčerjo in njenim partnerjem izselijo na hrvaški otok, kjer je pravi raj, v katerem človek goji brezdelje, blago popivanje, se okusno hrani, torej je mir v družini in idila. Na Susku najdejo tisto, kar Ata Čatko najde v Latinski Ameriki; idilo, ugodno klimo, zmernost, predvsem pa občutek, da ni treba bežati ali se kakor koli drugače naprezati.

Čater svojega srednjeletnega protagonista opremi z veliko mero vseenosti. Ki pa ni zgolj topo prežvekovalstvo in čakanje na priložnost, gre za skoraj izmodren pogled na svet, ki ni brez humorja. Ta se kaže predvsem kot rezoniranje, pravzaprav z drobnimi opazkami o lastni človeški kondiciji

po petdesetem nadomesti traktate o minevanju časa ali kakšni globlji usodnosti ali kvarljivosti materiala. Morda res manjka eksistencialne poglobljenosti, morda tudi drastičnosti, ki jo nekateri domačijski, da ne rečemo rdečevratni namigi obljublajo. Nobenega pravega pretepa, kakšen lagoden fuk v troje in kakšna od novih drog, ki jih proizvajajo hitreje, kot jih lahko preizkušamo ali jih lahko prepovejo. Nekaj *small talka* in kakšen spisek stvari, ki bi jih bilo dobro postoriti, nekaj zapiskov, iz katerih naj bi nastalo novo epohalno prozno delo, vendar zapiski kot zapiski: vemo, že naslednje jutro nimamo z njimi kaj početi; ne glede na to, kako imenitne so se nam zdele ugotovitve in opažanja, za kaj več se je le treba usesti in se potruditi.

Tisto, kar odlikuje ta roman, niso vrtoglavi zapleti, čeprav so ti latentni in je vsakdo, ki pride mimo, že priložnost za odnos, od seksapilne sosede do podeželskih posebnežev, s katerimi se zapletejo na eko kmetiji. Pomembnejša je flegmatičnost, s katero pripoveduje o svojih niti ne tako usodnih in prelomnih dogodivščinah; Karlo se zaveda svojega drsenja navzdol, ki ga občasno dvigne kakšna narkotična izkušnja, zaveda se svoje melanholičnosti, vendar do nje ohranja zdravo distanco in se ne zadrša v depresijo. Odmaknjenost od sebe je humorna in hkrati kaže samouvid; kriza srednjih let tako ni samo priložnost za obračun s starim in za premislek o smereh razvoja, je tudi duhovito in malo trpko sprijaznjenje, da stvari ne bodo več, kot so bile. V skoraj dramatično stopnjevanem tridelnem romanu tako vidimo, kaj moški hoče in kje so pasti na poti; predvsem razvade, pa odljudnost in dezorientiranost. Vendar na koncu ženska, če je prava, ki podpira tri vogale doma, počen svet spet pokrpa.

Čatrov Karlo iz B 52 morda res ne ve čisto dobro, kaj bi s sabo, za razliko od prijatelja ni preveč poslovno spreten ter težko strastno in s celim telesom zagrabi priložnosti, je pa dober opazovalec in dobrodušen rezoner. Zaveda se pasti samskega življenja, ki vodi proti odljudnosti in nehigieni, zaveda se iluzoričnosti sanj o povratku k naravi; tudi podeželje je stresno, samo drugače in bolj navznoter, namesto prevelikega števila dogodkov ubija monotonija in kar naenkrat preveč prostega časa. Simpatično je Karlovo občasno in škrto komentiranje in modrovanje; kadar dobi vpogled v lastno delovanje, kar ne pomeni nujno, da bo vnaprej deloval kakor koli drugače, opiše lastno stanje začasno položene in prizemljene trdnjave. Stanje je kriza, povzročena hormonsko in socialno, in takrat dobimo skoraj aforizme o naporih in zagatah bivanja po petdesetem. Vse je spisano v stilskem minimalizmu, Karlo kot pripovedovalec se ne trudi – da se dodatno ne utruji – s prepričevanjem, natančnimi popisi ali dramatičnostmi v pripovedi, kar gre k njegovi nekoliko zmehčani in sprijaznjeni naravi.

Da se nam konec kaže kot iluzorna možnost otoka, torej kot realizirano sanjarjenje o nekje drugje biti nekdo drug, pa verjetno spozna tudi sam, zato nekaj ironije na račun uspešnežev, med katere ga – se reče pisatelja Čatra, ne direktno Karla – uvršča horoskop ob velikih imenih. Zdi se, da B 52 združuje željo po pobegu iz *Ata* in zavest o zatohlosti doma in ujetosti naših zemeljskih dni na terenu, ki je bivanju vse manj prijazen.